

Сто років гризоти

Богдан Казка

Так склалося, що першою зорганізованою політичною силою європейського зразка на українських теренах стала соціал-демократія. Власне, соціал-демократичною (хоча й не ортодоксально марксистською) була вже ідеологія Південноросійського робітничого союзу чи Русько-української радикальної партії; проте номінально, за назвою першою конституювалася Українська соціал-демократична партія — 1899 року.

Першою українська соціал-демократія й розділилася на декілька відламів, що так і не зійшлися до купи. Сучасний читач легко заплутається в усіх цих РУРП, РУП, УСДП, УСДРП, УРДП, УДРП, що виникали, розділялися, щезали й відновлювалися, ніби в калейдоскопі. Але річ тут була не лише в амбіціях лідерів (часом в одній партії уживалося кілька надзвичайно амбітних провідників, як-от Петлюра, Винниченко, Порш в Українській соціал-демократичній робітничій). Головним чинником була ідеологія. Точніше, проблема пристосування класичного марксизму чи навіть його ревізії у вигляді бернштейніанства чи австромарксизму до українських реалій.

Звичайно, проблеми поєднання інтернаціонального, національного та соціального існували тоді й для соціалістів «історичної» чи то «державної» нації, але в іншій площині. Другий Інтернаціонал був десь «там», далеко, у сфері високих закликів до солідарності трудящих, — а «тут» точилася реальна боротьба за політичні права, за місця в органах представницької влади, за збільшення платні, за соціальні гарантії, за право вільно творити профспілки. І «неісторичним» націям класичний марксизм приписував погодитися на підпорядкування «історичним» — аж до розчинення в них. Адже боротьба проти капіталістів і поміщиків у великій державі буде успішнішою, і в межах такої держави культура та мова має бути одна, — бо ж інакше як пролетарі зрозуміють одне одного?

Щоправда, Маркс і Енгельс підтримували право Ірландії та Польщі на створення національних держав; але про Україну вони нічого не сказали, тому один із їхніх улюблених учнів Плеханов заперечував існування не те що української — навіть малоросійської народності, вперто називаючи федераліста Драгоманова «южнорусским сепаратистом» (можна уявити, які слова знаходив він під час женевських «рефератів» для Винниченка чи Порша). Тим часом у західній Україні польські соціалісти в точній відповідності із заповідями великих учителів нищили всіх, хто заважав відновленню польської держави. В тому числі й нерозумних русинів.

А позаяк робітництво на українських теренах просто з огляду на його нечисельність стати провідною силою суспільства упродовж най-

ближчих десятиліть було вочевидь нездатне, зрозуміло, що дискусії в тогочасному соціал-демократичному середовищі точилися навколо кількох центральних пунктів: орієнтуватися на петербурзьких (варшавських, віденських) товаришів чи діяти на власний розсуд; усуспільнити геть усе чи зберегти дециду приватної власності; спиратися лише на робітництво чи й на інші верстви української людності? А оскільки ідео-

По дорозі з Європи до Росії. Соціал-демократ Н.Ленін у Стокгольмі серед шведських соціал-демократів (квітень 1917)

логічні настанови розробляли та пропагували люди, то й боротьба ідей доповнилася боротьбою людей. Змінювалися назви партій, проблеми сутності української соціал-демократії та взаємин між партіями залишалися.

Взаємне поборювання соціал-демократичних партій, груп і лідерів набуло особливо трагічних барв у часи революції 1917-21 років, коли соціал-демократи були, властиво, творцями Української Народної Республіки та її найвищими посадовцями. Зрештою разом із УНР впала й ледь досягнена суспільством соціал-демократія Наддніпрянщини (хоча в діяльності УКП, «шумськістів», «скрипниківців» іще якийсь час вчувалося відлуння палких дискусій соціал-демократичної доби).

Не змогли українські соціал-демократи дійти згоди також і в Галичині та на еміграції міжвоєнних часів. Та навіть і по війні, в таборах ді-пі та в Америках й Австралії, вони ворогували: одні ненавиділи термін «соціалізм» (як-от письменник Іван Багряний, засновник і лідер

Української революційно-демократичної партії, — типовий європейський соціал-демократ чи то соціаліст), інші його вживали, хоча ні ті, ні ті не мали стосунку до соціалізму радянського зразка.

Тому, мабуть, не дивно, що після поновної появи на політичному обрії України у пізньоперебудовні часи нечисельні та невливові соціал-демократичні групки одразу ж пересварилися між собою. Предмет суперечок був традиційний: жити з Москвою чи без Москви, будувати «демократичний соціалізм» чи «соціально демократію», спиратися на

на вивіска (якщо її вміло використати й «розкрутити» у мас-медіях) є вельми привабливою і для виборця, і для західних партнерів. Тим більше, перед очима був приклад сусідніх Польщі та Угорщини, де посткомуністичні соціал-демократи змогли і вигляду цілком європейського набутти (попри свій «червоний» родовід), і до влади демократичним шляхом дістатися, і навіть зробити щось корисне для національних економік. То чому не запозичити такий цінний досвід?

Тим більше, що український масовий електорат наче спеціально вигадано саме для перемоги соціал-демократів. Адже ця політична сила сполучає обіцянки соціальних гарантій (і нерідко — в Європі — таки виконує їх) з орієнтацією на ринкову економіку та демократію. Тобто державний патерналізм плюс ринковий динамізм — поєднання, кажуть соціологи, привабливе для 30-40% українського електорату. От тільки лихо: про те, що така суміш називається соціал-демократичною, масовий виборець не знає навіть тепер, після парламентських виборів 1998 року.

Тому питання постало так: хто першим доведе свою «щиру» соціал-демократичність, хто перший переконливо пообіцяє побудувати таке суспільство, як у Швеції чи бодай у Польщі, хто перший міцно «ухопиться» за ідеологічні традиції Лесі Українки та Юліана Бачинського, той і буде «на коні».

І от про свою соціал-демократичність заговорили поважні політичні (а в Україні це дуже часто й бізнесові) постаті: Євген Марчук, Леонід Кравчук, Віктор Медведчук, Григорій Суркіс, Павло Лазаренко й навіть Олександр Мороз. Дрібні соціал-демократичні партії чи то стали об'єктами посиленої «розкрутки», чи то мусили пристати до поважніших суб'єктів. Врешті-решт Соціал-демократична партія України (об'єднана) за підтримки концерну «Славутич» і телеканалу «Інтер» здобулася на парламентську фракцію, набравши на виборах 4,01% голосів (утім, спостерігачі від СДПУ(о) на виборчих дільницях твердять, що не менше як 7% — не даремно, мовляв, бюлетені рахували кілька днів). Та кричати «Слава!» було зарано.

Враз ожили давні традиції. Невдовзі після виборів колишній лідер (щоправда, номінальний, не реальний) СДПУ(о) Василь Онопенко створив нечисельну Українську соціал-демократичну партію (що, за оцінками деяких експертів, тяжіє до також начебто соціал-демократичної Лазаренкової «Громади»). А після проведеного в найкращих традиціях комсомольських заходів XIII (от і не повір у магію чисел!) з'їзду партія розкололася знову. Тепер винуватцем став Євген Марчук, повівши за собою на штурм президентського крісла ледь не половину СДПУ(о), — і мало не всю решту (крім Суркіса, Медведчука й Кравчука) зробивши своїми таємними симпатиками. Інша, вкрай нечисельна Соціал-демократична партія Юрія Буздугана (0,5% голосів на виборах) стала фактично філією Соцпартії Олександра Мороза і засобом його спілкування

з Соцінтерном. Соціал-демократичні тенденції відчутні й у Народно-демократичній партії (куди увійшла частина членів колишньої Партії демократичного відродження).

Проблеми, що розділяють українські соціал-демократичні партії, лишилися ті самі. Орієнтуватися на Москву (варіант: на НАТО з ЄС) чи на власні сили? Спіратися на людей найманої праці чи на середній клас? (А, може, й на багатіїв?) Будувати ринкову економіку чи державно ке-

Отож нинішні українські соціал-демократи видаються гідними наступниками своїх попередників. Маючи, як і століття тому, величезний потенціал (соціал-демократія справді якось органічно пасує українській ментальності), вони, як і століття тому, підважують його здійснення нескінченними чварами у своєму середовищі. Тимчасом Україні надзвичайно потрібна потужна ліва (справді ліва, а не ліворадикальна) політична сила — і для формування нор-

ватиметься. Але чи можна бути «со-ром'язливим соціал-демократом», який стидается власного імені? Та й «розкрутка» гарної назви важить немало, тож гріх відмовлятися від тієї, що вже століття відома в Україні.

Цьогорічні президентські вибори таки, ймовірно, змусять когось із претендентів (та котрусь із партій, що його підтримає) посісти тверді соціал-демократичні — й то модерно-центральноєвропейські — позиції. А когось іншого, можливо, стати правим консерватором, а когось — типовим еkleктиком-голлістом

(принагідно: тільки лібералам як не було, так і нема місця в українському політикумі). Серед іміджів, що їх ладнають претендентам на найвище крісло майстри політичних технологій, декілька — начебто соціал-демократичні. Проблема тільки — «тільки!» — в тому, чи

а) справдиться можливість і серед цих претендентів таки буде справжній соціал-демократ;

б) чи зможе він за час виборчої кампанії розв'язати (бодай для себе) всі ті сакраментальні питання, які мучили українську соціал-демократію впродовж століття. □

Європа вибрала соціал-демократію!

роване господарство, а чи шукати якоїсь синтези? Додалися й нові: чи можуть у межах однієї об'єднаної соціал-демократичної партії гармонійно поєднати свої інтереси віцеспікер Віктор Медведчук — і рядовий робітник, чий річний прибуток у 1000 (так, саме в тисячу!) разів менший? (Різниця між Павлом Лазаренком і рядовим «громадівцем», ймовірно, більша ще на кілька нулів.) Чи може соціал-демократична ідеологія поєднуватися з закликами до «слов'янської єдності», як у «Громади», а часто й у «буздуганівців»? Чи можлива, нарешті, соціал-демократія без потужної та реалістичної програми дій (її немає в жодній з українських соціал-демократичних партій, на відміну від їхніх західних колег)? А принагідно — ще одне запитання, яке раз-у-раз постає в інтелектуальному середовищі: чи можуть бути щирими соціал-демократичні переконання колишнього шефа українського КГБ Євгена Марчука? Невже сталося диво, не менше за те, яким було перетворення гонителя християн Савла на апостола Павла?

мального політичного спектру, і для захисту у владних структурах прав найманих працівників і дрібних підприємців. Жодна цивілізована європейська країна не обходиться без впливової соціал-демократії. Ба більше: де є сильні соціал-демократи, там немає чого робити комуністам. Але там, де соціал-демократії по кілька, комуністам живеться затишно — можна, за давньою лєнінською традицією, обіцяти що завгодно, а невиконання обіцянок укотре списувати на підступи імперіалістів і погані погодні умови.

Відтак виникає побоювання, нав'яне й досвідом історії, і нинішніми подіями. Сьогодні в Україні офіційно існують аж три соціал-демократичні партії. Чи не здискредитують вони себе у взаємному поборюванні та внутрішніх незгодах раніше, ніж соціал-демократична ідея дійде, нарешті, до виборців? Може статися. Дехто вже висловлює припущення, що соціал-демократичну нішу заповнить (і поведе за собою відповідно налаштований електорат) партія, яка соціал-демократичною не називається.

International Renaissance Foundation Foreing Commonwealth Office London school of Economics and Political science

Пропонують 3 стипендії на участь у програмах з отриманням ступеня магістра в Лондонській школі економіки та політології (1999/2000 навчальний рік)

Річна стипендія включає в себе плату за навчання, витрати на проживання в Лондоні та проїзд.

Спеціальності:

Аналіз процесів в управлінні державою, ринком, суспільною політикою	Політична соціологія
Антропологія	Політичні теорії
Громадське управління та громадська політика	Право
Екологія	Регулювання економічних процесів на мікро-рівні
Економіка та філософія	Регулювання суспільних процесів
Економічна історія	Російські та пострадянські студії
Європейська політика	Світова економічна політика
Європейська соціальна політика	Світова політика
Європейські студії	Соціальна антропологія
Історія міжнародних відносин	Соціальна політика та планування
Компаративна політологія	Соціальна психологія
Мас-медії та комунікації	Соціально-економічні та політичні аспекти розвитку сучасного суспільства
Менеджмент	Соціологія
Міжнародні відносини	Теорія та історія міжнародних відносин
Організаційна та соціальна психологія	Філософія соціальних наук
Планування міст	Філософія та історія науки
Політика, планування та фінансування в галузі охорони здоров'я	
Політична економіка перехідного періоду	

Вимоги до кандидатів:

- мати вищу освіту у відповідній галузі (диплом спеціаліста або магістерський ступінь) і високі академічні показники
- бути громадянином України
- мати вік до 35 років
- мати сертифікат про знання англійської мови:

IELTS — щонайменше 6.0

TOEFL — щонайменше 603

По додаткову інформацію звертатися:

Центр міжнародних обмінів у галузях освіти та науки
Червоний корпус Київського університету ім. Т.Шевченка,

Володимирська 60, кім. 203

Тел.: (044) 221 32 76, 221 32 72

Останній термін подання документів — 17 березня 1999 року.